

Enric SAGUER, Gabriel JOVER i Helena BENITO (eds.): *Comptes de senyor, comptes de pagès. Les comptabilitats en la història rural*, Girona, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, Centre de Recerca d'Història Rural, Universitat de Girona i Documenta Universitària, 2013, 358 pàgines.

Comptes de Senyor, comptes de pagès és una compilació d'estudis sobre els registres comptables al llarg de la història de Catalunya i de Mallorca. Un llibre editat l'any 2013 que es va covar dos anys abans arran del seminari "Els comptes de pagès" organitzat pel Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona i l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, centre d'estudis creat l'any 1999. Els editors del volum són Enric Sagner Hom i Gabriel Jover Avellà, professors d'Història i institucions econòmiques i membres del Centre de Recerca d'Història Rural; i Helena Benito Mundet, professora d'Economia Financera i comptabilitat, tots tres de la Universitat de Girona.

Cal entendre la comptabilitat estudiada en els dotze treballs que conformen el llibre de forma àmplia i heterogènia doncs s'inclouen des dels registres generats per les institucions i senyors de l'edat mitjana en la captació i gestió dels seus drets fins als comptes d'explotació directa creats per pagesos, gestors i administradors per al control i gestió de finques i patrimoni agraris, productes i rendes generades els darrers segles.

Al llarg dels seus capítols s'examinen les possibilitats d'una font documental poc explotada pels investigadors de la història social i econòmica i tant útil per a la construcció de sèries de producció i de preus, per al coneixement del mercat de treball o per al seguiment de comportaments econòmics i estratègies de propietaris i pagesos, entre una llarga carta de potencialitats.

El llibre s'estructura en dos grans blocs precedits per una extensa introducció on els editors Enric Sagner i Gabriel Jover, ofereixen una visió panoràmica de les comptabilitats com a font per a la història rural. S'hi analitzen la naturalesa del document i els seus usos; al seu torn, Helena Benito sintetitza la comptabilitat agrària en els manuals de comptabilitat al llarg de la història i ensenya la seva evolució a través de l'anàlisi de tipologies.

El primer bloc l'integren vuit treballs que giren a l'entorn de les fonts comptables de senyors i pagesos des de la baixa edat mitjana fins al segle passat. L'enceta Rosa Lluch Bramon (Universitat de Barcelona), «Els comptes d'una senyoria feudal: els llibres de l'almoïna

de Girona» amb els quals s'administrava el repartiment de pa entre els pobres des del Dimecres de Cendra fins a la Pentecosta. Analitza els manuals de comptes dels pabordes amb els seus ingressos procedents dels censos i foriscapis, entre d'altres, i les despeses generades per a la consecució de la seva obra. Segueix l'article de Pere Benito Monclús (Universitat de Lleida), «L'Almoina de la Seu de Barcelona: gènesi i formació d'un sistema integrat de comptabilitat (1283-1419)» on s'analitza el complex sistema que combina el registre central de la institució amb el conjunt d'entitats perifèriques. Aquests dos articles mostren que les institucions de caritat i de beneficència foren pioneres en el desenvolupament de sistemes de comptabilitat com a mecanisme del control de la despesa i com a garantia de viabilitat econòmica. Segueixen quatre articles centrats en l'àmbit mallorquí dels segles XVIII, XIX i primer terç del segle XX: Gabriel Jover Avellà, «Els llibres de comptes de les possessions de Son Costa del Convent de Sant Domingo 1725-1754 (Montuïri, Mallorca)»; Antònia Morey Tous (Universitat de les Illes Balears) és l'autora de dos articles, «Un exemple de comptes de pagès. Els amos de possessió: Mallorca (s. XIX-XX)» i «Les comptabilitats nobiliàries: el cas de la noblesa mallorquina als segles XVIII i XIX»; al seu torn Josep Villalonga Morell, «Documentació comptable generada per un patrimoni nobiliari. El cas del primer marquès de Solleric (1770-1790)» mostra la documentació produïda per l'administrador del patrimoni. Destaca el capítol de Pere Gifre Ribas (Universitat de Girona), «En els orígens de la comptabilitat de la pagesia de mas (reflexions sobre el cas gironí, s. XVII-XVIII)» on es mostren les primeres i diverses tipologies comptables dels pagesos de mas, des dels llibres de notes, llibres de collites, llibres d'entrades i sortides. Clou aquest primer bloc Helena Benito Mundet, «Comptabilitat agrària i comptabilitat industrial: estudi d'alguns casos» qui compara les comptabilitats industrials a partir del cas de la Farinera La Montserrat amb les comptabilitats agràries de dos patrimonis agraris.

El segon bloc gira a l'entorn dels usos de les comptabilitats per a la investigació històrica. Els quatre capítols que el conformen exploren les possibilitats d'ús de les dades contingudes en les comptabilitats: l'estudi del treball agrari i els mercats laborals a càrrec de Gabriel Jover Avellà, a «Escrutar el mercat de treball a través de la lent de les comptabilitats agràries. El treball a jornal segons els llibres de comptes de Son Costa (Mallorca), 1729-1724»; l'anàlisi del funcionament dels mercats de productes agraris i la posició dels hisendats per Mònica Bosch Portell (Universitat de Girona), «Comptes d'hisendats i mercats agraris. El patrimoni Carles, 1832-1863»; la reconstrucció de la producció i els rendiments agrícoles en el capítol de Jordi Planas (Universitat de Barcelona) i Enric Saguer, «La producció agrària a través de les comptabilitats». Per acabar, José-Miguel Lana (Universidad Pública de Navarra), «¿Lo pequeño es hermoso? Las contabilidades particulares y la historia que hemos aprendido» porta a terme unes reflexions al debat sobre l'endarreriment històric del sector agrari espanyol i revisa la seva interpretació a partir de l'ús de fonts documentals de naturalesa comptable i privada.

És de destacar pel seu valor recopilatori l'extensa biografia –amb 400 entrades– que recull les citacions dels diversos capítols. En definitiva, *Comptes de senyor, comptes de pagès* és el resultat d'una obra col·lectiva ben estructurada que aporta llum a l'ús de les fonts comptables per a la reconstrucció històrica. És doncs, referent obligat per a les futures investigacions de la història agrària i de les societats rurals perquè ens ensenya el gran ventall de possibilitats dels registres comptables i alhora les seves limitacions.

El llibre forma part de la col·lecció Fonts, número 7, que juntament amb les d'Estudis i Documents conformen la Biblioteca d'Història Rural, creada fa més de setze anys per l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines i el Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona de la qual en formen part cinc dels autors del llibre. Es tracta d'una iniciativa conjunta, prolífica i d'èxit, que conjuga el rigor metodològic d'un

equip universitari de llarga trajectòria en l'estudi de la història del món rural de les comarques gironines amb la presència al territori del moviment associatiu dels centres i instituts d'estudis locals i comarcals que tan bona feina estan duent a terme arreu dels Països Catalans.

SANTI PONCE VIVET
Universitat de Vic